

Wat een verhaal. We hebben het horen voorlezen. Een verhaal als een teken aan de wand. Letterlijk ook nog. Een tekst door een geheimzinnige hand geschreven op een muur. Van wie is die hand? En wat staat er precies? Wie is bij machte die tekst te lezen en ook nog te verklaren? Wat is de betekenis van wat daar op die muur geschreven staat? De vraag luidt telkens weer: hoe lees je? Hoe lees je een verhaal, een gedicht? Versta je wat je leest? Of is het abracadabra voor je, in de betekenis van 'wartaal' of 'onzin'? Een onbegrijpelijke toverspreuk - en daarom heel verontrustend. Weg ermee, zo snel mogelijk.

Zo vergaat het toch die magiërs en wijzen en toekomstduiders aan het hof van koning Belsjazar in Babel. Professionals zou je zeggen. Bekwame lezers en uitleggers - die zouden toch moeten verstaan wat de lettertekens op die muur beduiden? Maar nee. Of kunnen ze wel, maar durven ze niet?

Het vijfde verhaal in het boek Daniël. In de eerste vier was het Neboekadnezar die de scepter zwaaide over het Babylonische rijk. Maar hier, in het vijfde verhaal, is hij plotseling verdwenen. Helemaal weg. Alsof gezegd wil zijn: al die brute heersers, die titanen en giganten, die de wereld in hun greep hebben, het recht van de sterkste vestigen op aarde, uiteindelijk gaan ze kopje onder, zijn ze nergens meer, niets en niemand. Lieve mensen, houd dat voor ogen! Ook in deze moeilijke, onzeker makende tijd waarin wij leven: houd dat voor ogen!

Noeboekadnezar is niet meer. Plompverloren is zijn zoon Belsjazar het verhaal binnengetreden, zonder enige nadere introductie. Zijn naam betekent zo om en nabij 'Moge Bel hem beschermen'. Bel is een andere naam voor Mardoek, de oppergod van Babel. In de tempel van deze god zijn de dingen geplaatst, als een museale collectie, die Neboekadnezar had geroofd uit de tempel in Jeruzalem die hij verwoest achterliet. Als om zichtbaar en tastbaar te demonstren dat de god Mardoek heeft gezegevierd over de god van Jeruzalem en Juda, die met zijn onuitsprekelijke naam, de god van de Tora, van de bevrijding uit slavernij en onderwerping. Een dikke streep door de naam van die god, zo maakte Neboekadnezar duidelijk.

Zijn zoon, Belsjazar, het zal hem allemaal een zorg zijn. Voor hem is het koningschap geen zaak van politiek en beleid, hij profiteert van de macht die hem in de schoot is gevallen enkel om een onbezorgd leven te leiden - 'Wein, Weib und Gesang'. Dat is alles. Lekker loom luieren in een van Babels beroemde hangende tuinen. Voor zijn vrouw een bruidsjurk van Valentino waaraan een prijskaartje van honderdduizend euro hangt. Het kan niet op. De decadentie van de macht. Luxueus erop los leven. Hij wordt in zijn slaap niet bezocht door angstwekkende dromen, zoals zijn vader. Alles in hem en om hem heen is leegte. Niets heeft ook maar enige betekenis voor hem. Al helemaal niet de erfenis van zijn vader. Columnist Frank Heinen schreef in *de Volkskrant* (22.1.26): 'Hij verbouwde zijn paleis om meer ruimte te maken voor de leegte die als een giftige damp om hem heen hing.'

Aan uitbundig feestvieren mag het uiteraard niet ontbreken. Daar begint het verhaal mee: hoe Belsjazar een grote maaltijd aanricht voor zijn duizend rijksgroten. Het moet wel karakteristiek zijn voor hem. Even flink uitpakken is een beproefde methode voor een machthebber met bitter weinig inhoud en zonder enig moreel kompas. Hij heeft ze nodig, die rijksgroten, hij zal het moeten hebben van hun onvoorwaardelijke loyaliteit om zijn prille

koningschap te vestigen en te consolideren, dus koopt hij ze met voedsel, drank en vrouwen. Zelfs gaat hij zover in een roes van dronkenschap te vragen om de gouden en zilveren bekers uit de tempel van Mardoek - precies die bekers die ooit behoorden tot de inboedel van het heiligdom in Jeruzalem waarin wijn werd geschonken om de bevrijding uit het slavenhuis te gedenken. Zo bezoedelt Belsjazar wel de nagedachtenis van zijn vader. Uit die bekers wordt gedronken en er wordt getoost op de goden van goud, zilver, brons, ijzer, hout en steen. Louter materiaal, die goden - zo wil de verteller benadrukken. Je kunt eraan toevoegen: ze horen niets, ze zien niets, ze weten niets. Stomme materie, niets anders. Nergens toe in staat. Net zo leeg als de koning.

Maar dan wordt het feest grondig verstoord door een tekst, door schriftuur, geschreven door de vingers van een hand. Een viertal woorden, niet meer. 'De koning zag de rug van de hand die schreef' - zo lezen we. Wiens hand is het? We bevinden ons als lezers in dezelfde positie als de koning. We zouden wel willen weten waar die hand vandaan komt en wat er geschreven staat. De verteller voert de spanning op. En wat gebeurt er met de koning? Een complete metamorfose: 'Onmiddellijk veranderde de koning van kleur, zijn gedachten brachten hem in verwarring, hij stond te trillen op zijn benen en zijn knieën klapten op elkaar.' Het zinsdeel 'hij stond te trillen op zijn benen' kun je ook anders vertalen, preciezer eigenlijk, namelijk: 'zijn heupen raakten in de knoop.' Nu is, bijbels gesproken, de heup van de man de plaats van zijn zaad. Dan staat er dus: hij werd op slag impotent; van alle mannenmacht ontdaan.

Rembrandt heeft dit tafereel, met die totaal ontdane koning, prachtig uitgebeeld. Hoe het licht van de kroonluchter valt op de muur met die lettertekens. Hebreeuwse letters, maar wel onder elkaar geschilderd en niet naast elkaar. Ze zijn goed leesbaar, die lettertekens die woorden vormen: *menee, menee, tekeel, oefarsin*. Maar wat is het geval: geen deskundige aan het hof kan die woorden lezen en dus ook niet verklaren. Of niemand waagt zich eraan. Stel je voor, het is een onheilsboodschap, bestemd voor de koning.

Gelukkig is er de koningin-moeder, de weduwe van Neboekadnezar. Zij betreedt de feestzaal als het geheugen en geweten van de natie. Uit de Oudheid zijn verschillende koningin-moeders bekend die ons verstandiger en sympathieker voorkomen dan hun tirannieke mannen en zonen. Elders in de bijbel is Batsjeva zo'n koningin-moeder, als zij na de dood van David, haar man, in de bres springt voor Salomo haar zoon, die het koningschap bijna aan zijn neus voorbij ziet gaan (1 Koningen 1).

Die koningin-moeder daar in Babel, zij weet nog van Daniël, die briljante jongen uit Juda, weggevoerd uit Jeruzalem, die het ver geschopt heeft aan het hof van Neboekadnezar als verklaarder van dromen. Belsjazar kent hem niet, geen actieve herinnering. Nooit goed opgelet in zijn jonge jaren. Alles vergeten wat hij geleerd heeft.

En dan is daar Daniël. Hij hoeft niets van de koning, hij wil die letters verklaren. Er staan enkel medeklinkers op de muur. Geen klinkers. Die moet je zelf invullen. Anders gezegd: hoe lees je? Welke exegese pas je toe? Het kan hier gaan over munten, maar ook over gewichtseenheden. Is het een pagina uit het katern financiën, de wet van de getallen? Is de economie van Babel hier in het geding? Gaat het daar niet goed mee? Dreigt de beurs te bezwijken? Stuiten de verhoogde handelstarieven op misbaar bij andere mogendheden?

Daniël leest heel anders. Hij plaatst andere klinkers bij de medeklinkers en dan krijg je dit: 'Gemeten, gemeten, gewogen, gebroken.' Er wordt hier een politiek oordeel geveld. Het Babylonische rijk, die supermogendheid, is gewogen en te licht bevonden. Het zal geen stand houden. Het staat op het punt van verdwijnen. Het is niets, zo machtig als het is. Het gaat

voorbij als wind en regen. Waarom? Omdat de menselijke maat ontbreekt, mensen er niet toe doen. Omdat het schromelijk tekort schiet als het gaat om menselijkheid. Omdat het geen weet heeft van mededogen en onderlinge solidariteit. Omdat het niet ziet hoe mensen kapot gaan, niet hoort hun schreeuwen om recht en waardigheid, niet weet wat nodig is om deze wereld voor de toekomst te behouden.

*Voor de honger niet geboren
voor de bommen en de graven
niet getrokken uit mijn moeder.*

*Al dat werk van onze handen
onze kronen onze kerken
als een strovuur zal het branden.*

Wereldrijken komen en gaan. Zoals verhaald in het boek Daniël, markeert de dood van Belsjazar, eenmaal gewogen en te licht bevonden, het einde van het Babylonische rijk. Daarna kwamen de Meden en de Perzen, met hun wet van Meden en Perzen, daarna hethellenistische rijk, bijeen veroverd door Alexander de Grote, toen ook nog de Romeinen. Enzovoort enzovoort. Ze komen en gaan - maar verdwijnen ze ooit, voorgoed, zulke rijken, gebouwd op machtspolitiek en wreedheid? Wie zal het zeggen, we weten het niet.

Er zijn er nu drie: Amerika, Rusland en China. India zit op het vinkentouw. Amerika wordt geleid door een vastgoedmagnaat die zich schuldig maakt aan schaamteloze graaipolitiek, of het nu gaat om Groenland, Venezuela of Oekraïne. En Europa aarzelt en aarzelt om het heft in eigen hand te nemen, om eindelijk volwassen te worden. Dat zal niet meevallen, met zoveel verdeeldheid, met in verschillende landen een bruinrechts nationalisme, met vreemdelingenhaat, islamofobie en antisemitisme.

En wij, nu hier, op kleine schaal, in onze eigen leefwereld, maar niet doof en blind voor wat er gaande is, die de tijden proberen te lezen - wat doen wij, wat kunnen wij? Wij mensen. Hoe treffen we ons aan, in dit tijdsgewricht? Cynisch, gelaten? Ongerust, angstig? Geneigd het bijltje erbij neer te gooien misschien wel? Of toch maar gaan, niet gebogen, maar rechtop, met kleur op de wangen, open en ontvankelijk. Dicht bij mensen blijven. Al is het maar door gehoor te geven aan de stem, het spreken, de noodkreet van een andere mens die jou roept, die jou nodig heeft. Daartoe bewogen worden. Die mens herkennen als je naaste. En de naaste worden van die mens.

Zo moge het zijn.